

Куцька О.М.

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Жильцов С.Ю.

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

ЗБРОЙНИЙ ЗАКОЛОТ ПВК «ВАГНЕР» (ЧЕРВЕНЬ 2023 РОКУ)

У статті зроблено спробу відтворити хронологію так званого «маршу справедливості» приватної військової компанії «Вагнер», що відбувалась під керівництвом Євгена Пригожина наприкінці червня 2023 року. Узагальнення розпорошених у всесвітній мережі Інтернет відомостей щодо цієї події та послідовне їх викладення дозволило реконструювати й інформаційно візуалізувати заколот вагнерівців як окремого епізоду російсько-української війни. Задекларована мета цих дій – рух на Москву з метою усунення від керівництва російською армією міністра оборони Сергія Шойгу, якого Є. Пригожин вважав некомпетентним воєначальником. Встановлено, що заколот тривав з вечора 23 до вечора 24 червня 2023 року. Вже ввечері 23 червня російська федеральна служба безпеки порушила кримінальну справу проти керівника угруповання «Вагнер» за заклики до збройного заколоту».

Під час маршу бойовики приватної військової компанії «Вагнер» взяли під контроль місто Ростов-на-Дону, просунулись частиною Воронежської та Липецької областей. Президент Російської Федерації Володимир Путін на контакт з Євгеном Пригожиним впродовж заколоту не виходив. Відчуваючи загрозу, військово-політичне керівництво Росії, ввело в дію план оборони столиці та чинило збройний опір колонам найманців. В ході протистояння були втрати серед бійців воєнізованих формувань Російської Федерації. Рух підрозділів «Вагнер» зупинився за 200 км від Москви, чому передували перемовини між їх керівником та нелегітимним президентом Білорусі Олександром Лукашенко. Отже, заявлена Є. Пригожиним мета маршу-заколоту реалізована не була.

По завершенню заколоту бійці приватної військової компанії «Вагнер» були переведені у Білорусь, а згодом значна їх частина підписала контракт з Міністерством оборони Російської Федерації. Сам керівник компанії (за офіційними повідомленнями російських мас-медіа) загинув 23 серпня в авіакатастрофі.

Хроніка подій так званого «маршу справедливості» показала: відсутність дієвих механізмів впливу російської влади на приватні військові компанії; нестачу у Росії резервів у тиллових районах; кращу фахову підготовку найманців Пригожина, ніж у загалом російської армії.

Ключові слова: приватна військова компанія, проксі-війна, найманці, російсько-українська війна, збройний заколот.

Постановка проблеми. Заколот приватної військової компанії (ПВК) «Вагнер» на чолі з Є. Пригожиним – один із побічних епізодів російсько-української війни (2014 – по т. ч.) та перша ознака руйнування автократичного правління президента Російської Федерації (РФ) В. Путіна. Протистояння між керівником цієї ПВК та представниками міністерства оборони (МО) Росії породили демарш першого, на який українці покладали надії як на крок до революції всередині РФ.

Актуальність статті зумовлена потребою детального вивчення подій, які розвивались в ході російсько-української війни (2014 р. – по т. ч.) та особливості застосування у ній проксі-армій, які мають вплив на стратегічний результат протистоянь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовних праць (без грифу з обмеженням доступу до інформації), які б розглядали заколот ПВК «Вагнер» під проводом Є. Пригожина з повним охопленням хронології подій на сьогоднішній день у вітчизняній історіографії немає. Водночас у своїй статті на новинному сайті «Архіво» А. Поляк здійснила узагальнення послідовності фактів 12 годин бунту, стисло виклавши у часовому порядку окремі події з вечора 23 до полудня 24 червня 2023 року [29]. Важливим джерелом інформації стали зведення американського аналітичного центру «Інститут вивчення війни» («Institute for the Study of War») за 23–26 червня 2023 року, які оцінюючи російську наступальну

компанію у зазначений період, торкались й ситуації, пов'язаної з так званим «маршем справедливості» вагнерівців [45; 48; 51; 52]. Решта матеріалів за темою презентованої статті черпались із розпорошених у мережі Інтернет повідомлень на теми, так чи інакше, пов'язані з окремими фрагментами заколоту; вони представлені у списку використаних джерел. Саме завдяки перехресному аналізу різних відомостей вдалось здійснити хронологічний опис досліджуваної події та отримати формальну можливість для аналізу та оцінки бунту ПВК «Вагнер» з військової точки зору.

Постановка завдання. У дослідженні поставлено за мету – реконструювати хроніку заколоту угруповання «Вагнер» в часовій послідовності та визначити рівень її успішності. Для реалізації цілі визначено наступні завдання: узагальнити розміщені у відкритому доступі відомості про хід заколоту Є. Пригожина; відновити хронологію подій так званого «маршу справедливості» ПВК «Вагнер» наприкінці червня 2023 року та сформулювати висновки, які будуть корисними з військової точки зору.

Виклад основного матеріалу. На тлі повідомлень про запеклу внутрішню боротьбу між різними силовими групами в оточенні президента Росії Володимира Путіна міністр оборони Сергій Шойгу та начальник генерального штабу збройних сил (ЗС) Російської Федерації Валерій Герасимов часто були об'єктами обурення очільника ПВК «Вагнер» Є. Пригожина. Жорстока і взаємна ворожнеча між останнім і російським військовим керівництвом нарощувалася місяцями, перш ніж вилитися на загальний огляд.

На думку західних експертів, протягом кількох місяців Пригожин був упевнений, що йому зійде з рук критика у бік МО РФ, оскільки він був корисним для військових зусиль російської армії в Україні. Його внесок у війну – і особливо роль його приватної військової компанії «Вагнер» у захопленні міста Бахмут – надавали важелі впливу, які гарантували особисту безпеку. Але навесні 2023 року проявились ознаки, що він втрачає свій вплив. За кілька днів до заколоту Пригожин дізнався, що його приватна військова компанія буде поглинена російською армією. Також просочилась інформація, що його самого незабаром заарештують і посадять. Побачивши послаблення позицій, Пригожин, ймовірно зрозумів логіку прерогативи Кремля. Узаконених способів захисту своєї позиції він не бачив [49], то ж вдався до збройного залякування.

Безпосередньо перед вчиненням таких дій очільник ПВК «Вагнер» виступив із заявою: «Я

прошу вас не чинити опору. Той, хто буде протистояти, вважатиметься загрозою і буде знищений. Це стосується будь-яких блокпостів й авіації на нашому шляху. Президентська влада, уряд, міліція і Росгвардія [Національна гвардія Росії – авт.] працюватимуть у звичному режимі. Це не військовий переворот, а марш справедливості. Наші дії жодним чином не заважають військам» [53].

Початок заколоту Є. Пригожина, на нашу думку, можна датувати 23 червня 2023 року. Адже саме цього дня його пресслужба оприлюднила декілька звернень керівника ПВК «Вагнер».

Перше із них стосувалось ракетного удару по пригожинським найманцям, у якому той звинуватив МО Росії (імовірно, він мав на увазі кадрові російські війська, підконтрольні генштабу ЗС РФ). Як підтвердження наведемо відео «прильоту», яке було поширено в одному з Telegram-каналів «Вагнера». На камеру декілька бойовиків нібито тікає після «ракетного удару». Сам же Пригожин заявив: «Ми були готові піти на поступки Міноборони [Міністерство оборони Російської Федерації – авт.], здати зброю і знайти рішення, як ми далі захищатимемо свою країну. Але ці мерзоти, вони не заспокоїлися. Сьогодні, бачачи, що ми незламні, вони завдали ударів, ракетних ударів по наших тилових таборах. Загинуло безліч наших бійців, наших бойових товаришів. Ми ухвалимо рішення, як відповісти на цей злочин. Наступний крок за нами» [25].

В іншому звуковому повідомленні в Telegram-каналі очільник вагнерівців заявив: «Зло, яке несе військове керівництво країни [Росії – авт.], буде зупинене. Я прошу нікого не чинити опір. Справедливість у військах буде відновлена». А вже об 21 год 30 хв він підкреслив, що «нас 25 тисяч, і ми йдемо розбиратися, чому в країні твориться безлад. 25 тисяч очікують у тактичному резерві, а стратегічний резерв – це вся армія і вся країна. Усі, хто хоче, приєднуйтеся, треба закінчувати з цією ганьбою» [39].

Щодо чисельного складу та озброєння угруповання «Вагнер», що чинило заколот, точних відомостей немає. Водночас, згідно узагальненого аналізу повідомлень російських мас-медіа, яке здійснив американський Інститут вивчення війни, перша колона «музикантів», яка почала рух на Москву 24 червня, складалася з 350 одиниць техніки, зокрема дев'яти танків, чотирьох бойових машин піхоти (БМП) «Тигр», реактивних систем залпового вогню (РСЗВ) «Град» і гаубиці. Три інші колони, які рухалися на Москву, мали відповідно 375, 100 і 212 одиниць техніки, біль-

шість з яких були неброньованими вантажівками, автомобілями та автобусами. 24 червня російські мілблогери заявили, що колони, які рухалися в бік столиці Росії, склалися з 4000 чоловік особового складу з 40–50 одиницями техніки, включаючи машини із захистом від мін і засідок (MRAP), основні бойові танки Т-90М, БМП, системи протиповітряної оборони (ППО) «Панцир-1» і РСЗВ «Град» [45].

Що цікаво, Михайло Ходорковський, колишній російський олігарх, який більше 10 років провів в ув'язненні через особистий конфлікт з В. Путіним, підтримав дії ватажка ПВК «Вагнер» Євгена Пригожина. Він прямо закликав своїх прихильників підтримати останнього, а також не дати путінському режиму зупинити вагнерівців на дорозі до Москви [5].

З іншого боку, ще недавній друг Пригожина – Рамзан Кадіров – назвав його дії мерзенною зрадою. «Заколот повинен бути придушений, і якщо для цього необхідно вжити жорстких заходів, то ми готові!», – зазначив очільник Чечні [28]. А вже згодом з'явилися повідомлення про те, що з України в Ростов були перекинуті частини полку «Ахмат» Росгвардії, які простояли біля міста весь день 24 червня, але не отримали наказу увійти в місто [2]. За словами прес-офіцера 79-ї окремої десантно-штурмової бригади Збройних Сил України Ярослава Чепурного, підрозділи кадрова були виведені з-під Мар'їнки. «Полк «Ахмат-схід», який тут воював, і загони спецпризначення знялися і кудись поїхали в повному складі», – зазначив останній, коментуючи події заколоту [14]. Інший «друг» Пригожина – на той час заступник голови російських військ в Україні генерал Сергій Суровікін, закликав його «зупинити конвої та повернути їх на їхні бази». «Ми однієї крові, ми воїни», – сказав він у відео. – Не можна грати на руку ворогу у важкий для нашої країни час» [53].

Приблизно з 23 години 23 червня у засобах масової інформації почали з'являтися відомості з посиланням на російський національний анти-терористичний комітет, що федеральна служба безпеки РФ порушила кримінальну справу проти керівника ПВК «Вагнер» В. Пригожина «за заклики до збройного заколоту» [29; 39].

Водночас, за повідомленням Інституту вивчення війни від 23 червня 2023 року, в Москві посилено заходи безпеки, про ситуацію попереджено Росгвардію і підрозділи швидкого реагування (СОБР). Російські джерела опублікували кадри, на яких нібито видно, як військова техніка рухається вулицями столиці РФ. Російські

військові та правоохоронці розмістили військові пости та блокпости біля штабу Південного військового округу (ПівдВО) у Ростові-на-Дону, а російська служба ВВС повідомила, що федеральна служба безпеки Росії (ФСБ) співробітники та підрозділи СОБР встановили блокпости на трасі Москва–Вороніж–Ростов. Один із російських мілблогерів також заявив, що додатково активізувався загін спеціального призначення міністерства внутрішніх справ (МВС) Росії «Гром» [48]. За інформацією Головного управління розвідки Міністерства оборони України, на перехрестях та виїздах із міста стояли посилені патрулі. Вулицями рухалась велика кількість автобусів без номерів і розпізнавальних знаків з озброєними людьми всередині. Зупинився рух міжрегіонального пасажирського транспорту. Було призупинено вантажні й поштові перевезення. Проводився масовий огляд автотранспорту (особливо на великих закритих фургонів). Російські силовики прослуховували розмови й перевіряли листування. Вони отримали право затримувати та проводити обшуки без додаткових погоджень. Також їм дозволили за потреби використовувати приватні приміщення та автомобільний транспорт цивільних [9].

Цього ж дня у російському Ростові-на-Дону було оголошено план «Крепость», особовий склад МВС Росії, Росгвардії привели у повну бойову готовність, послали пости на кордоні з так званими «ЛНР» та «ДНР»; на автотрасі «Дон» (дорога Москва–Воронеж–Ростов-на-Дону) ФСБ за підтримки спеціальних загонів швидкого реагування військ Росгвардії виставили блокпости, в Ростовській області в небо підняли вертольоти. Військова техніка була переведена в режим готовності, але накази частинам про її висування не віддавались [8].

Впродовж ночі з 23 на 24 червня 2023 року події розвивались наступним чином: Пригожин оголосив, що бійці його ПВК «пересікли у всіх місцях російсько-український державний кордон» і, не зустрівши опору з боку прикордонників, «входять в Ростов». (Візуальних підтверджень цього твердження не було). Опівночі основна траса з Москви до Ростова-на-Дону була перекрита російськими силовиками. О 01 год 20 хв на трасі Ростов-Москва в районі населеного пункту Козачі Лагеря відбулась перша збройна сутичка між передовими групами ПВК «Вагнер» що рухалися в бік Москви та підрозділами Росгвардії. Близько 03 год 30 хв вони продовжили рух у напрямку Ростова по трасі М-4. Через 10 хви-

лин, о 03 год 40 хв поблизу селища Павлове ними був збитий вертоліт, ймовірно радіоелектронної боротьби – «Мі-8МТПР», який атакував колону, що рухалась із цивільними машинами (за окремими відомостями там було збито два таких гвинтокрила, оскільки вони летіли паром). Близько 4 год ран з'явилась інформація, що російські силовики отримали наказ відкривати вогонь при будь-якій агресії з боку заколотників, а в Ростовській області почали озброювати військовослужбовців призову. Близько 5 год ранку вагнерівці зайшли у Ростов-на-Дону і захопили ключові військові об'єкти (відділ поліції на Будьоновському, штаб ПівдВО, ГЛАВК МВС, управління ФСБ та адміністрацію міста. О 5 год 15 хв – збито ще один вертоліт російської армії (ймовірно «Мі-35») [3; 6; 24; 26; 29; 31].

Зауважимо, що ватажок ПВК «Вагнер» всю ніч записував аудіо, в яких критикував Шойгу і обіцяв розібратися в ситуації в РФ. Зокрема він заявляв: «Ми перебуваємо в штабі. Під контролем військові об'єкти Ростова, в тому числі аеродром». Пригожин також наголосив, що його марш не перешкоджає продовженню війни Росії з Україною: «Проблем немає, жоден офіцер не відірваний від справ. Тому коли вам скажуть, що ПВК «Вагнер» заважав працювати і як наслідок це відобразилось на фронті – щось на фронті пішло не так не через це» [26].

Як зазначає британське агентство новин «Reuters», він без жодного пострілу захопив штаб південного військового округу росії в Ростові, який є головним тиловим центром для всіх російських сил вторгнення в Україну. Зазначимо, що околиці цього міста є важливим регіоном видобутку нафти, газу та зерна [50].

Близько 7 год 30 хв у штабі південного оперативного командування Росії Є. Пригожин зустрівся із заступником міністра оборони РФ Юнус-Бекком Євкуровим. «Ми сюди приїхали. Ми хочемо отримати начальника генштабу і Шойгу. Поки їх не буде, ми перебуваємо тут, блокуємо місто Ростов і йдемо в Москву», – заявив тоді керівник вагнерівців [31].

Лише о 10 год 24 червня президент Роїської Федерації В. Путін виходить в ефір зі зверненням. Він назвав дії Пригожина «ударом у спину країні й народу» та сказав, що війська РФ уже отримали наказ про «нейтралізацію заколотників». Водночас Путін назвав «героями» бойовиків «Вагнера», які беруть участь у війні проти України. На його думку, «ім'я» і «славу» найманців зрадили організатори «бунту» [10].

У відповідь Пригожин вийшов в медіа-простір з аудіозверненням, в якому заявив, що не збирається здаватися, оскільки не хоче, щоб «країна жила далі в корупції, бюрократії та обмані» [9].

Паралельно із захопленням найманцями ПВК військових та адміністративних закладів у Ростові-на-Дону, інша їх частина здійснювала рух у напрямку Москви. Так, між 9 год та 10 год 30 хв колона перетнула кордон в 250 км на північ від Ростова через пункт пропуску Бугаївка у Воронежській області. При чому російських прикордонники відмовилися перешкоджати «музикантам» і склали зброю [32]. На кадрах, опублікованих кількома годинами пізніше, колона автомобілів і техніки пригожинців проїжджає через блокпост на трасі М-4 Ростов-на-Дону–Воронеж–Москва біля річки Ікорець (приблизно за 85 км на південь від міста Воронеж). Колони групи «Вагнер» на трасі М4 мали значну кількість важкої техніки [51].

Близько 5 години ранку в Єлізаветівці Павлівського району Воронежської області (100 км на північ від кордону) було збито ударний вертоліт ЗС РФ «Мі-35» [43]. Вже на наступний день з'явилась інформація про те, що в цьому населеному пункті після перестрілки заколотників і військовослужбовців російської армії постраждали близько 2 десятків домоволодінь [35]. О 10 год 40 хв авіація МО Росії завдала удару по машинам, що рухались вздовж траси в районі пункту пропуску Бугаївка [36]. Згодом з'являються відомості, що близько півдня поблизу Кантемирівки (що на 15 км північніше від населеного пункту Бугаївка) вагнерами був збитий літак «ІЛ-22» Міноборони РФ. Ракета по ньому ймовірно була запущена з об'їзної траси Воронеж–Луганськ [43]. Зазначимо, що вищезазначений літак використовувався як ретранслятор зв'язку між штабом і вертольотами, що атакували цілі в Україні. Другий вертоліт підбили близько 9 ранку біля села Філонове (Богучарський район Воронежської області РФ) [43]. Коло 10 год 10 хв на трасі М-4 біля села Верхній Мамон (Верхньомамонський район Воронежської області РФ) пригожинцями також вівся вогонь по вертольоту [36]. Але зупинити ПВК російська авіація не змогла. Колона вагнерівців продовжила рух Воронежською областю у напрямку Воронцовка – Бутурлінівка [45].

Геолокаційні кадри об 11 год 48 хв показали групу вагнерівців з двома системами протиповітряної оборони «Панцир-1», що рухалася через Бутурлінівку (приблизно за 135 км на південний схід від міста Воронеж). Російські джерела ствер-

джували, що цей конвой відокремився від основної колони, щоб захопити авіабазу поблизу цього населеного пункту (хоча за даними Інституту вивчення війни візуального підтвердження цього не було) [45; 51].

За інформацією з Internet-ресурсів, приблизно у цей же час розпочалась підготовка Москви до оборони, яка за задумом російського командування будувалась по річці Ока (у 200 км від столиці РФ). Приблизно з пів на дванадцятю 24 червня у мас-медіа починає з'являтися інформація про те, що російською армією здійснено заходи з перекриття дороги на столицю Росії. Так, рух зупинили на трьох мостах: через річку Оку – на трасі М–4 «Дон» (у Воронежській та Липецькій області), М–5 «Урал» і М–2 «Крим». Дорога на Москву була перекрита в районі Михайлівки Московської області [7]. У Липецькій області під час марш-кидка заколотників також перекопали автомагістралі [35]. Встановлювались блокпости з озброєним особовим складом ЗС та Росгвардії, загороджувався шлях руху військовими машинами із знятими акумуляторами та проколотими колесами (н.п. Богучар), дорожно-ремонтними машинами (н. п. Середній Ікорець). В цей час з'явилося повідомлення, що при в'їзді у місто Богучар Воронежської області Росгвардія розстріляла машину з цивільними, вважаючи, що в автівці їхали бійці ПВК «Вагнер» [20].

Близько о пів на першу годину 24 червня з'являються відомості про те, що один із снарядів влучив по території житлового комплексу «Озеркі» в місті Воронеж, а через годину – що там само від ракетного удару загорілась нафтобаза (розташована на вул. Дімітрова, через дорогу від ТЦ «Твій дім») [44]. Цікаво, що за кілька хвилин до вибуху поблизу нафтобази вертольоти ЗС РФ вели вогонь по колоні вагнерівців [50].

Напрямок руху пригожинців викликав у російського військово-політичного керівництва підозру, що вони планують захопити сховище тактичних ядерних зарядів у Борисоглебську. З метою упередження авіація ЗС РФ здійснила спробу розбомбити дороги, що вели на схід від Воронежа, зокрема біля селища Анна. Тоді ж було підірвано перший міст між селищем Анна та містом Борисоглебськ [13]. У цей же час трохи південніше, біля селища Талова, вагнерівці збили ударний вертоліт «Ка-52» [1]. Згодом начальник Головного управління розвідки Міноборони України Кирило Буданов повідомить, що найманці Пригожина проникли на ядерну базу – закрите військове містечко «Воронеж-45» (ймовірно, військова час-

тина 14254 або «387 об'єкт «С»), щоб захопити невеликі ядерні пристрої і таким чином підняти ставки у своєму заколоті. Проте, за його повідомленням, потрапити у технічне приміщення їм так і не вдалось [12].

Щодо подій у самому Воронежі інформація, що доступна у відкритих джерелах різниться. Так, існують відомості, що близько півдня бойовики ПВК «Вагнер» дістались міста, але в нього не входили, а об'їхали його кільцевою дорогою. Там, на північно-східній околиці їх знову атакували вертольоти. Відео, отримане британським виданням «Reuters», показало транспортні засоби і дві бортові вантажівки з танками, що їхали за 50 км від міста Воронеж [50]. Водночас, посилаючись, на це ж джерело українське інформаційне агентство «УНІАН» розмістило інформацію, що військові об'єкти та адміністративні будівлі російського міста Воронежа перейшли під контроль бійців приватної військової компанії «Вагнер». Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ» (яке посилається на російську службу «BBC news») підтверджують цю інформацію і зазначають про захоплення вагнерівцями «всіх ключових об'єктів» у цьому місті [4]. Більше того, російській терорист Ігор Гіркін також це підтвердив: ««Музиканти» увійшли до Воронежа без опору» [5]. А ось губернатор Воронежської області Олександр Гусев у своєму повідомленні об 11 год 25 хв спростовує відомості про просування військової техніки в регіоні взагалі, зазначаючи: «У соціальних мережах зараз публікується багато недостовірної інформації про нібито пересування військової техніки по території Воронежської області. За розповсюдження подібних повідомлень законодавством рф передбачена відповідальність» [4].

Геолокаційні кадри, опубліковані рано вдень за московським часом 24 червня, показали, як війська «Вагнера» досягли Липецької області та продовжили рух на північ трасою М–4 у напрямку до Москви. Своєю чергою російські війська почали руйнувати дорожнє покриття на цій ділянці траси, щоб перешкодити руху пригожинців. Приблизно до 18 години вечора наявні в широкому доступі візуальні докази свідчили про те, що ПВК «Вагнер» знаходилися в селі Красне, на півночі Липецької області, приблизно за 330 км на південь від Москви [51]. За окремими відомостями підрозділи найманців Пригожина навіть зайшли у Московську область через Балабаново (село на південному сході цієї області), звідки до столиці Росії було 2 години руху [13]. Це свідчило про те,

що підрозділи ПВК «Вагнер» здійснювали марш найпрямішим маршрутом.

За підрахунками команди «DeepStateUA» станом на вечір 24 червня угруповання Пригожина контролювало територію площею більш ніж 5 тисяч кілометрів квадратних і продовжувало просуватися далі. Зокрема їм були підконтрольні місто Ростов-на-Дону (265 км²), село Бугаївка Кантемирівському районі Воронежської області, дороги з міста Ростова до українського кордону поблизу населеного пункту Изварине (площа цієї території складає майже 1 040 кілометрів квадратних) та з села Бугаївка, аж до російського міста Єлець у Липецькій області (площа захопленої дороги складає більш ніж 3,8 тисячі км²) тощо [18].

Американський «Інститут вивчення війни» з посланням на російське опозиційне видання у своєму звіті за 25 червня повідомив, що 24 червня Пригожин намагався зв'язатися з адміністрацією президента Росії, коли бойовики «Вагнер» рухалися на північ від Ростова-на-Дону в напрямку Москви, але В. Путін відмовився говорити з ним [50]. Водночас за заявою міністра закордонних справ Російської Федерації Сергія Лаврова, Олександр Лукашенко ще вранці 24 червня в телефонній розмові запропонував президенту РФ свою допомогу, на що останній погодився [11]. Речник кремля Дмитро Песков заявив, що Лукашенко запропонував виступити посередником, оскільки особисто знав лідера найманців близько 20 років [50].

За повідомленням прес-служби нелегітимного очільника Республіки Білорусь, в результаті переговорів вони «дійшли до домовленостей про неприпустимість розв'язування кривавої бійни на території Росії», а Пригожин прийняв пропозицію Лукашенка «щодо зупинення руху озброєних осіб компанії «Вагнер» на території Росії та подальші кроки щодо деескалації напруги». «На даний момент на столі – абсолютно вигідний та прийнятний варіант розв'язки ситуації, з гарантіями безпеки для бійців ПВК «Вагнер»», – стверджується у повідомленні прес-служби [22]. Сам Пригожин теж підтвердив, що розгортає свої колони назад. «Зараз настав момент, коли кров може пролитися. Тому, розуміючи всю відповідальність за те, що буде пролита російська кров з однієї зі сторін, ми розгортаємо свої колони і йдемо в зворотному напрямку – в польові табори згідно з планом» [33].

За даними Internet-повідомлень найманці «Вагнер» виходили з Ростова-на-Дону ввечері 24 червня в період між опів на дев'яту та пів-

ніччю. Колона техніки, яка складалася з легкових автомобілів, вантажівок, кросоверів та пікапів, висунулася від будівлі штабу ПівдВО, де вони перебували майже добу. Танки та бронетранспортери везли на спецмашинах [21].

Згодом в мас-медіа з'явилося повідомлення, що всього у результаті дій ПВК «Вагнер» армія РФ втратила сім бортів, включаючи: 3 вертольоти РЕБ «Мі-8МТТР»; 1 транспортний «Мі-8»; 1 ударний «Ка-52»; 1 транспортно-бойовий «Мі-35М»; 1 «Іл-22» ВзПУ (повітряний пункт управління) [42]. Інші відомості зустрічаємо у звіті OSINT-дослідників (проект «Огух»): російські військові втратили літак «Іл-22», два вертольоти, призначених для радіоелектронної боротьби, один вертоліт «Мі-35», бойову машину «Тигр» і військовий «КамАЗ». (Авіація була знищена, а машини захоплені). ПВК «Вагнер» втратила тільки одну автівку «УАЗ» [34].

Після оголошення угоди з Є. Пригожиними речник Кремля Дмитро Песков заявив журналістам, що «нічого не змінилося, що могло б похитнути довіру Путіна до Шойгу» [47], а кримінальну справу стосовно керівника ПВК «Вагнер» (йому загрожувало до 20 років за збройний заколот) закриють, а сам він поїде в Білорусь [17].

Водночас після останнього свого інтерв'ю ще ввечері 24 червня у Ростові-на-Дону, Є. Пригожин зникає з інформаційного поля більше як на добу, що провокує чимало чуток про його подальшу долю. Місцем перебування головного вагнерівця поцікавилися пропагандисти російського телеканалу «RTVI» у неділю, 25 червня, і звернулися до пресслужби ПВК з відповідним запитом. Там їм відповіли: «Він передає всім привіт і відповідь на питання, коли буде на нормальному зв'язку» [19].

Згодом, відповідаючи на запитання про Пригожина Д. Песков не дає жодних офіційних повідомлень, проте оголошує, що не має «ані можливості, ані бажання відстежувати його гіпотетичні переміщення» [46]. Того ж 25 червня, голова комітету Держдуми з оборони РФ Андрій Картаполов зазначив, що майбутнє ПВК «Вагнер» невизначене, і підкреслив, що особовий склад цієї кампанії в Ростові-на-Дону «виконував накази свого командування» і «не зробив нічого осудливого» [45].

26 червня президент Росії Володимир Путін виступив із промовою, намагаючись переконати якомога більше пригожинських бійців і лідерів угруповання приєднатися до російських військових і продовжувати боротьбу проти України. Путін продовжував засуджувати організаторів

збройного повстання як зрадників. Водночас він подякував російському суспільству та російським силовикам за захист суверенітету Росії та висловив вдячність Олександру Лукашенку за посередництво в переговорах з винуватцями заколоту [52].

Російська влада заявила, що ПВК «Вагнер» роззброять, але її бійці уникнуть судового переслідування. Президент російської федерації зазначив, що вони мають кілька варіантів подальших дій: підписати контракт з Міноборони РФ, повернутися додому або вирушити до Білорусі [40; 52]. Ті з найманців, що обрали останній варіант згодом були розміщені на базі приблизно за 21 км від міста Осиповичі і за 100 км від Мінська (раніше там дислокувалась 465-а ракетна бригада Білорусі) [40]. Згодом з'являється інформація про те, що найманці ПВК «Вагнер», які були у Білорусі, підписали контракт з Міноборони Росії і перемістилися на східний напрямок фронту в Україні. Частина бойовиків відправилася в Африку [23].

27 червня Лукашенко повідомляв, що Пригожин у рамках угоди прибув до Республіки Білорусь. Однак через тиждень, 6 липня, на зустрічі з журналістами він заявив: «Щодо Євгена Пригожина, – він перебуває у Пітері» [30]. Наприкінці липня у Telegram-каналах, пов'язаних з ПВК «Вагнер», з'явилося відео, на якому видно, що її керівник перебуває в Білорусі. Він вітає бійців і називає останні події на передовій в Україні «ганьбою». Він також натякає, що «Вагнер» пізніше може повернутися до бойових дій [27].

В справі Пригожина (після його збройного заколоту) зустрічаємо певні неув'язки. Зокрема, на початку серпня повідомлялось про те, що його компанії виграли тендери на постачання харчування в школах московської області <...> Більшість цих контрактів були остаточно оформлені вже після червневого заколоту [16]. Це свідчить, що лідер «Вагнеру» безперешкодно з боку російської влади продовжував свою бізнес-діяльність липні-серпні 2023 року. З іншого боку, у статті французького видання «Liberation» з посиланням на джерела в західній розвідці зустрічаємо наступну інформацію: «Ми думали, що бачили його в Мінську чи Санкт-Петербурзі, але він перебуває в російській столиці. Принаймні з п'ятниці, 1 липня, заколотника тримають у Кремлі, куди його викликають разом із головними командирами» [46].

Відповідають останньому повідомленню й слова Д. Пескова, який зазначив, що 29 червня Путін провів 3-х годинну зустріч з Пригожиним й ще 35 вагнерівцями. Проте, таку зустріч запе-

речив експівробітник КДБ і служби зовнішньої розвідки Росії Сергій Жирнов: «Ви собі уявляєте цю кімнату, у ній повинно бути 150 співробітників ФСО, озброєних до зубів, щоб ці вагнерівці великими руками Путіна не задушили» [38].

Через місяць, 23 серпня, з'являється повідомлення, що у Тверській області Росії розбився приватний літак «Embraer Legacy 600», на борту якого нібито разом бойовиками «Вагнер» перебували Євген Пригожин та його поплічник Дмитро Уткін. 27 серпня слідчий комітет РФ підтвердив загибель Пригожина в авіакатастрофі. Водночас українська розвідка не впевнена на 100 % в його загибелі [37]. На тлі повідомлення про смерть Є. Пригожина з серпня 2023 року розпочався процес згортання табору групи «Вагнер» в Білорусі [15]. За даними Центру протидії дезінформації, після загибелі своїх ватажків, частина колишніх «музикантів» підписала контракт з МО РФ, а інша – вирушила до Африки та Білорусі [41].

Отже, так званий «марш справедливості» вагнерівців, зважаючи на заявлені Є. Пригожиним цілі, був реалізований лише частково. Його досвід є цінним для українських військових з точки зору виявлення реального стану справ у тилу противника – а саме: незахищеність Москви як столиці РФ, так й як тилового району, та певна військова «оголеність» російських прифронтових областей. Крім того, незважаючи на проявлену лояльність В. Путіна до найманців з ПВК «Вагнер» шляхом зарахування їх на контрактну службу до ЗС РФ, президент Росії, ймовірно, не пробачив Є. Пригожину його зухвалість.

Висновки. Бунт приватної військової компанії «Вагнер» на чолі з Євгеном Пригожиним був реалізований як збройний заколот-марш протягом доби (з вечора 23 червня до вечора 24 червня 2023 року). Заявлена керівником ПВК мета цих дій – усунення від виконання обов'язків міністра оборони С. Шойгу та начальника генерального штабу збройних сил Російської Федерації – на наш погляд, реалізована не була.

З військової точки зору заколот показав:

по-перше, відсутність дієвих механізмів впливу російської влади на приватні військові компанії. (Щоправда з зобов'язанням підписання контрактів з проксі-військами військово-політичним керівництвом РФ покладається надія на встановлення контролю над їх діяльністю);

по-друге, органи внутрішньої безпеки Росії не змогли належним чином спрогнозувати та відреагувати на анонсований Є. Пригожиним так званий «марш справедливості»;

по-третє, регулярна армія РФ протягом доби не спромоглась зупинити доволі нечисельні сили ПБК «Вагнер», що вилилось у захоплення останніми військово-адміністративних об'єктів як в Ростові-на-Дону, так й інших населених пунктах Ростовської, Воронежської та Липецької областей;

по-четверте, хроніка заколоту пригожинців продемонструвала відсутність у Росії резервів у тилкових районах;

по-п'яте, популярність Є. Пригожина як серед цивільного населення Росії, так й серед значної частини збройних сил Російської Федерації сприяла вільному руху колон вагнерівців територією країни;

по-шосте, події заколоту довели, що фаховий рівень пригожинських найманців є набагато вищим, ніж загалом російської армії. Це підкрес-

лює рішення В. Путіна не заарештовувати бунтівників за зраду, а інтегрувати сили «Вагнера» в структури міністерства оборони РФ та повторне направлення частини із них на лінію фронту в Україну.

По завершенню так званого «маршу справедливості», організованого Є. Пригожиним російські мас-медіа використовували збройне повстання як риторичний прийом, щоб обґрунтувати відсутність перемог російських військ наприкінці червня 2023 року.

Викладений вище матеріал є першою спробою узагальнити наявні в широкому доступі відомості з перебігу заколоту ПБК «Вагнер». Поява нової інформації щодо цієї події може слугувати нарощуванню матеріалів та статі підґрунтям для нових наукових пошуків за презентованою авторами темою.

Список літератури:

1. Балачук І. Російські пабліки показали нібито збитий «Вагнером» російський вертоліт. *Українська правда*. 24.06.2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/06/24/7408391/> (дата звернення: 13.02.2024).
2. Блохіна М. В Ростов вже в'їжджають кадіривці: в мережі з'явилися перші відео. *24 канал*. 24.06.2023. URL: https://24tv.ua/zakolot-prigozhina-rostov-vzhe-vyizhdzhayut-kadirivtsi_n2340912 (дата звернення: 21.02.2024).
3. Вагнерівці за ніч збили три гелікоптери ПКС РФ. *MILITARNYI*. 24.06.2023. <https://mil.in.ua/uk/news/vagnerivtsi-za-nich-zbyly-try-gelikoptery-pks-rf/> (дата звернення: 30.02.2024).
4. «Вагнерівці» захопили військові об'єкти у Воронежі – ЗМІ. *Укрінформ*. 24.06.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3727165-vagnerivci-zahopili-vijskovyi-obekti-u-voronezi-zmi.html> (дата звернення: 30.02.2024).
5. Відоменко Д. Ходорковський підтримав заколот, а Гіркін ніє через захід «вагнерів» у Воронеж. *Главед*. 24.2023. URL: <https://glavred.net/world/hodorkovskiy-podderzhal-myatezh-a-girkin-noet-iz-zahoda-vagnerov-v-voronezh-10480372.html> (дата звернення: 21.02.2024).
6. Військовий заколот Пригожина: що відомо. Status Quo. 24.06.2023. <https://www.sq.com.ua/ukr/novini/24.06.2023/viiskovii-zakolot-prigozhina-shho-vidomo> (дата звернення: 13.02.2024).
7. Влада Росії робить кроки не підпустити «Вагнер» до Москви перекривши основні дороги: карта. Українські національні новини. *Українські національні новини*. 24.06.2023. URL: <https://unn.ua/news/vlada-rosiyi-robot-kroki-ne-pidpustiti-vagner-do-moskvi-perekrivshi-osnovni-dorogi-karta> (дата звернення: 13.02.2024).
8. Вулиці патрулюють озброєні люди на військовій техніці: у Ростові оголошено план «Фортеця». *Волинська служба новин*. 24.06.2023. URL: <https://vsn.ua/news/vulitsi-patrulyuyut-ozbrojeni-lyudi-na-vijskoviy-tehnitsi-u-rostovi-ogolosheno-plan-krepost-foto-26218> (дата звернення: 21.02.2024).
9. Герасименко Я. ГУР: Москву майже ізолювали сили поліціантів і військовослужбовців, кремль готується до облоги. *Громадське*. 24.06.2023. URL: <https://hromadske.ua/posts/gur-moskva-praktichno-izolovana-silami-policejskih-ta-vijskovih-kreml-gotuyetsya-do-oblogi> (дата звернення: 30.02.2024).
10. Герасименко Я. путін уперше після початку «заколоту» пригожина зробив заяву. *Громадське*. 24.06.2023. URL: <https://hromadske.ua/posts/putin-vpershe-pislya-pochatku-zakolotu-prigozhina-zrobiv-zayavu> (дата звернення: 13.02.2024).
11. Горбачова А. У Росії розкрили подробиці участі Лукашенка в утихомирненні Пригожина (відео). *УНІАН*. 26.06.2023. URL: <https://www.unian.ua/world/bunt-prigozhina-u-rosiji-rozkрили-podrobici-uchasti-lukashenka-12308436.html> (дата звернення: 21.02.2024).
12. Гриниченко Д. Буданов: Вагнер під час бунту приїхав на ядерну базу Воронеж-45, але не зміг туди потрапити. *LIGA.net*. 11.07.2023. URL: <https://news.liga.net/ua/politics/news/budanov-vagner-vo-vremya-bunta-priehal-na-yadernuyu-bazu-voronej-45-no-ne-smog-tuda-popast> (дата звернення: 15.02.2024).
13. До Москви залишилось менше 100 км: «Вагнер» зайшов у Московську область, не зустрічаючи суттєвого спротиву. *Патріоти України*. 24.06.2023. URL: <https://patrioty.org.ua/blogs/do-moskvy-menshe-80-km-vahner-zaishov-u-moskovskuiu-oblast-balabanovo--merezha-472454.html> (дата звернення: 21.02.2024).

14. «Кадирівці» раптово вийшли з Мар'їнки – ЗСУ. *New Voice*. 25.06.2023. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/bunt-prigozhina-kadirivci-raptovo-pishli-z-mar-jinki-zayavili-v-zsu-50334314.html> (дата звернення: 15.02.2024).
15. Кобзар Ю. В Білорусі активно згортають базу «ПВК Вагнер», – супутникові фото. *УНІАН*. 24.08.2023. URL: <https://www.unian.ua/world/v-bilorusi-aktivno-zgortayut-bazu-pvk-vagner-suputnikovii-foto-12370407.html> (дата звернення: 15.02.2024).
16. Кобзар Ю. Пригожин розширив бізнес в РФ після заклоту. *УНІАН*. 09.08.2023. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/prigozhin-rozshiriv-biznes-v-rf-pislya-zakolotu-12355740.html> (дата звернення: 31.02.2024).
17. Коріновська А. ПВК «Вагнер» припиняє заклот і розвертає колони – Пригожин. *Суспільне новини*. 24.06.2023. URL: <https://suspilne.media/514803-pvk-vagner-pripinae-zaklot-proti-putina-prigozhin/> (дата звернення: 15.02.2024).
18. Кравцов В. Під контролем «Вагнера» вже майже 5 тисяч квадратних кілометрів Росії, – DeepState. *24 канал*. 24.06.2023. URL: https://24tv.ua/zaklot-prigozhina-deepstate-onovili-kartu-rosiyi-yaki-teritoriyi_n2340954 (дата звернення: 31.02.2024).
19. Краснолуцька О. Пригожин після бунту не виходить на зв'язок – росЗМІ. *Кореспондент*. 25.06.2023. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4601480-pryhozhyn-pislia-buntu-ne-vykhodyt-na-zviazok-roszmi> (дата звернення: 21.02.2024).
20. Крупка А. У Воронежській області Росгвардія розстріляла авто з цивільними. Боялися, що там «вагнерівці». *Ukrayina.pl*. 24.06.2023. URL: <https://ukrayina.pl/ukrayina/7,183471,29904386,1059-1042-1086-1088-1086-1085-1077-1079-1100-1082-1110-1081.html> (дата звернення: 15.02.2024).
21. Кузнецова К. «Цирк закінчився»: як пригожин виводив «вагнерівців» із Ростова. *ТСН*. 25.06.2023. URL: <https://tsn.ua/svit/cirk-zakinchivsia-yak-prigozhin-vivodiv-vagnerivciv-iz-rostova-video-2357026.html> (дата звернення: 15.02.2024).
22. Лукашенко каже, що домовився із Пригожиним «про зупинення руху»: лідер «вагнерівців» відреагував. *Радіо свобода*. 24.06.2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-lukashenko-pryhozhyn-rosiya-vahner-bilorus/32474189.html> (дата звернення: 21.02.2024).
23. Мазуренко А. Вагнерівці-контрактники повернулися воювати на схід України – Євлаш. *Українська правда*. 27.09.2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/09/27/7421641/> (дата звернення: 13.02.2024).
24. На автотрасі Ростов-Москва, біля населеного пункту Козачі Лагеря... *Користувач: Neruhomyi – Теревеньки*. URL: <https://terevenky.com/users/13> (дата звернення: 21.02.2024).
25. Орлова В. Пригожин заявив про ракетний удар по «Вагнеру» з боку ЗС РФ: йде «зупиняти» Шойгу. *УНІАН*. 23.06.2023. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/rosiyani-vdarili-po-vagnerivcyah-prigozhin-pogrozhuye-shoigu-rozpravoyu-12305043.html> (дата звернення: 13.02.2024).
26. Перун В. «Вагнерівці» взяли під контроль Ростов-на-Дону і рухаються на Москву. *LB.ua*. 24.06.2023. URL: https://lb.ua/world/2023/06/24/562008_vagnerivtsi_vzali_pid_kontrol.html (дата звернення: 31.02.2024).
27. Перше відео Пригожина після заклоту: він знову критикує командування Росії. *BBC NEWS Україна*. 20.07.2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66254246> (дата звернення: 15.02.2024).
28. Погоріла І. Кадиров нарешті прокоментував заклот Пригожина, назвав «мерзенною зрадою». *УНІАН*. 24.06.2023. URL: <https://www.unian.ua/world/kadirov-nareshti-prokomentuvav-zaklot-prigozhina-nazvav-merzennoyu-zradoyu-12305487.html> (дата звернення: 15.02.2024).
29. Поляк А. Бунт Пригожина: усі подробиці на сьогодні. *Архів*. 24.06.2023. URL: <https://www.arhiv.com.ua/bunt-prigozhyna-usi-podrobyci-na-sogodni/> (дата звернення: 30.02.2024).
30. Рейнсфорд С., Макінтош Т. Де подівся Євген Пригожин? *BBC NEWS Україна*. 06.07.2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66124345> (дата звернення: 15.02.2024).
31. Робейко О. Пригожин погрожує походом на Москву та вимагає зустрічі з Шойгу. *УНІАН*. 24.06.2023. URL: <https://www.unian.ua/world/prigozhin-prijihav-do-rostova-pogrozhuye-pohodom-na-moskvu-i-vimagaye-zustrichi-z-shoigu-video-12305259.html> (дата звернення: 01.03.2024).
32. Російські військові здаються «вагнерівцям». *Високий замок*. 24.06.2023. URL: <https://wz.lviv.ua/news/492649-rosiiski-viiskovi-zdaiutsia-vahnerivtsiam> (дата звернення: 21.02.2024).
33. Ставська Я. Переворот скасовується: Пригожин зупинив колони техніки на Москву. *УНІАН*. 24.06.2023. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/perevorot-v-rosiji-prigozhin-zupinyaye-koloni-vagnera-shcho-stalosya-12306165.html> (дата звернення: 31.02.2024).
34. Ставська Я. Розкрито перші втрати військ РФ і ПВК «Вагнер» в ході заклоту Пригожина. *УНІАН*. 24.06.2023. URL: <https://www.unian.ua/war/gromadyanska-viyna-pershi-vtrati-viysk-rosiji-i-vagnera-oryx-12305667.html> (дата звернення: 13.02.2024).

35. Тищенко К. ЗМІ порахували збитки від заколоту «вагнерівців»: дороги, будинки, вертольоти й літак. *Українська правда*. 25.06.2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/06/25/7408492/> (дата звернення: 21.02.2024).
36. У Воронежській області точаться бої: всі подробиці про дії «вагнерівців» та Міноборони. *Апостроф*. 24.06.2023. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/world/ex-ussr/2023-06-24/v-voronejskoj-oblasti-idut-boi-vse-produbnosti-pro-deystviya-vagnerovtsev-i-minoboronyi/299589> (дата звернення: 15.02.2024).
37. Українська розвідка не впевнена на 100% в загибелі Пригожина в авіакатастрофі – Юсов. *Укрінформ*. 06.09.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3757751-ukrainska-rozvidka-ne-vpevnena-na-100-v-zagibeli-prigozina-v-aviakatastrofi-usov.html> (дата звернення: 21.02.2024).
38. Фігін А. «Він просто дурень»: чому путінська зустріч з вагнерівцями – звичайний фейк. *24 канал*. 11.07.2023. URL: https://24tv.ua/zustrich-putina-vagnerivtsyami-bula-vona_n2351023 (дата звернення: 30.02.2024).
39. ФСБ Росії порушила кримінальну справу проти Пригожина. *Радіо Свобода*. 23.06.2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-pryhozhyn-nak-kryminalna-sprava-rosiya/32472953.html> (дата звернення: 13.02.2024).
40. Хортон Дж., Палумбо Д. . У Білорусі будують базу Пригожина? З'явилися супутникові знімки, які це можуть підтвердити. *BBC NEWS Україна*. 29.06.2023. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66056553> (дата звернення: 15.02.2024).
41. Чому «вагнерівці» повертаються на український фронт. *Центр протидії дезінформації*. 03.20.2023. URL: <https://cpd.gov.ua/main/chomu-vagnerivci-povertayutsya-na-ukrayinskyj-front/> (дата звернення: 13.02.2024).
42. Шварц К. Втрати армії Росії через ПВК «Вагнер»: опубліковано дані та фото. *УНІАН*. 24.06.2023. URL: <https://www.unian.ua/war/vtrati-armiji-rosiji-cherez-pvk-vagner-opublikovano-dani-i-foto-12306246.html> (дата звернення: 15.02.2024).
43. Шварц К. З'явилися нові подробиці про втрати армії РФ через «повстання» Пригожина. *УНІАН*. 25.06.2023. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/gromadyanska-viyna-v-rosiji-vtrati-armiji-rf-cherez-pvk-vagner-12307137.html> (дата звернення: 21.02.2024).
44. Якубова Ю. У Воронежі вдарили прямо по житловому комплексу, понищено багато авто: відео. *24 канал*. 24.06.2023 URL: https://24tv.ua/vagnerivtsi-voronezhi-voronezhi-vdarili-po-zhk-video-novini-rosiyi_n2340910 (дата звернення: 13.02.2024).
45. Bailey R, Wolkov N, Hird K., Clark M. Russian offensive campaign assessment. *Institute for the Study of War*. 25.06.2023. URL: <https://understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-june-25-2023> (дата звернення: 27.02.2024).
46. Didelot N., Dorman V., Bolchakova K., Jousset A. Evgueni Prigojine se trouve à Moscou deux semaines après sa révolte éclair avortée. *Liberation*. 07.07.2023. URL: https://www.liberation.fr/international/europe/apres-deux-semaines-de-flou-evgueni-prigojine-se-trouve-a-moscou-20230707_LC26ATKX2BHFХMKAKX43X5S5RQ/ (дата звернення: 27.02.2024).
47. Faiola A., Kunkle F., Dixon R., Belton C. Putin rules by showing strength. Russia's crisis exposed his weakness. *The Washington Post*. 25.06.2023. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/06/25/russia-wagner-putin-rebellion/> (дата звернення: 27.02.2024).
48. Hird K., Bailey H., Mappes G., Evans A., Clark M. Russian offensive campaign assessment, June 23, 2023. *Institute for the Study of War*. 23.06.2023. URL: <https://understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-june-23-2023> (дата звернення: 05.03.2024).
49. Partlett W. Why Prigozhin's march on Moscow was not a coup. *University of Melbourne*. 2023. URL: <https://pursuit.unimelb.edu.au/articles/why-prigozhin-s-march-on-moscow-was-not-a-coup> (дата звернення: 02.03.2024).
50. Rebel Russian mercenaries turn back short of Moscow 'to avoid bloodshed'. *Reuters*. 25.06.2023. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/wagner-head-suggests-his-mercenaries-headed-moscow-take-army-leadership-2023-06-24/> (дата звернення: 02.03.2024).
51. Stepanenko K., Hird K., Bailey H., Evans A., Clark M. Russian offensive campaign assessment, June 24, 2023. *Institute for the Study of War*. 24.06.2023. URL: <https://understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-june-24-2023> (дата звернення: 05.03.2024).
52. Stepanenko K., Mappes G., Wolkov N., Barros G., Kagan F. Russian Offensive Campaign Assessment, June 26, 2023. *Institute for the Study of War*. 26.06.2023. URL: <https://understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-june-26-2023> (дата звернення: 05.03.2024).
53. Wagner chief vows to topple Russian military leaders. *BBC NEWS*. 24.06.2023. <https://www.bbc.com/news/world-europe-66005256> (дата звернення: 27.02.2024).

Kutska O.M., Zhytsov S.Yu. THE PMC “WAGNER GROUP” ARMED REBELLION (JUNE 2023)

The article attempts to reproduce the chronology of the so-called «march of justice» of the private military company «Wagner», which took place under the leadership of Yevgeny Prigozhin at the end of June 2023. The generalization of the information about this event scattered on the Internet and their sequential presentation made it possible to reconstruct and informationally visualize the rebellion of the Wagnerites as a separate episode of the Russian-Ukrainian war. The declared purpose of these actions was the movement toward Moscow aimed to remove the Minister of Defense Sergei Shoigu from the leadership of the Russian army, whom E. Prigozhin considered an incompetent military commander. It was established that the rebellion lasted from the evening of June 23 to the evening of June 24, 2023. Already on the evening of June 23, the Federal Security Service of the Russian Federation initiated a criminal case against the head of the «Wagner group» for calling for an armed rebellion.

During the march, the militants of the private military company «Wagner» took under control the city of Rostov-on-Don and advanced through part of the Voronezh and Lipetsk regions. The President of the Russian Federation, Vladimir Putin, did not contact to Yevgeny Prigozhin during the rebellion. Sensing the threat, the military-political leadership of Russia implemented a plan for the defense of the capital and offered armed resistance to mercenary columns. During the confrontation, there were losses among the fighters of the paramilitary formations of the Russian Federation. The movement of the «Wagner» units stopped 200 km from Moscow, which was preceded by negotiations between their leader and the illegitimate president of Belarus, Oleksandr Lukashenko. So, the goal of the rebellion march declared by E. Prigozhin was not realized.

At the end of the rebellion, the fighters of the private military company «Wagner» were transferred to Belarus, and later a significant part of them signed a contract with the Ministry of Defense of the Russian Federation. The head of the company (according to official reports from the Russian mass media) died on August 23 in a plane crash.

The chronicle of the events of the so-called «march of justice» showed: the absence of effective mechanisms of influence of the Russian authorities on private military companies; the lack of reserves in rear areas in Russia; the better professional training of Prigozhin’s mercenaries than in the Russian army in general.

Key words: private military company, proxy war, mercenaries, Russian-Ukrainian war, armed rebellion.